

YTTRANDE

2024-03-25

Dnr: Ku2023/01093

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Riksförbundet Sveriges Konstföreningars yttrande över betänkandet SOU 2023:58 Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Inledning

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar organiserar och stöttar aktörer i konstvärlden som på ideell basis engagerar sig för att genom konstutställningar, driva konstprojekt och galleriverksamhet samt arbeta konstbildande sprider kunskap om och ökar tillgången till professionell samtidskonst och konsthantverk i hela landet.

Med ca 630 anslutna konstföreningar organiserade i 24 distrikt är vi ett av den ideella kulturens största förbund. Vår organisation representerar omkring 130 000 enskilda medlemmar som tillsammans utgör en stor del av landets utställningsarrangörer och konstintresserade utställningsbesökare.

Genom sin unika ställning som förmedlare av konst och som lokal mötesplats, utgör konstföreningarna en viktig del av bildkonstens infrastruktur. De utställningar och konstbildande arrangemang som Riksförbundet Sveriges Konstföreningars medlemmar producerar når varje år en samlad publik på flera hundra tusen besökare i hela landet.

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar delar synen på att kultursamverkansmodellen bör ses över. Vi tycker att utredningen i de sju första kapitlen på ett föredömligt sätt redogör för hur modellen fungerar; dess tillkomst, uppbyggnad och utveckling.

Samtidigt kan vi notera att fokus i utredningen helt lagts på de kulturområden som varit med i modellen från början medan bild- och formområdet, som endast funnits med i modellen sedan 2018, knappt behandlas. Man nämner att bild- och formområdet har en svag infrastruktur men en beskrivning av hur denna ser ut och på vilket sätt man med samverkansmodellen skulle kunna bidra till att stärka området saknas. Talande är att vår organisation, vilken är en av landets största kulturförbund med ca 630 anslutna konstföreningar förutom att vi inte intervjuats trots att vi vid flera tillfällen kontaktat utredningen och påtalat att vi finns, inte ens omnämns i utredningens avsnitt om

bild- och formområdet. Inte heller tar man upp konstföreningarna i avsnittet om arrangörernas betydelse för ett levande kulturliv i hela Sverige.

Utan landets konstföreningar skulle det i princip inte arrangeras några konstutställningar på orter som saknar en offentligt finansierad konstinstitution och en stor del av landets invånare skulle aldrig få möta bildkonst. Det skulle även vara långt mycket svårare att som konstnär leva och verka utanför landets större städer än det är idag. Då konstföreningarna är verksamheter som drivs ideellt med en stor egen arbetsinsats och små ekonomiska resurser skulle de med ökat stöd kunna göra stor skillnad i arbetet med att stärka bild- och formområdet.

Sammanfattning

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar:

- föreslår att man i stället för att ta fram ytterligare en lag på kulturområdet tar ett helhetsgrepp och samlar de lagar som reglerar kultur under en gemensam portallag, vilken även innefattar kultursamverkansmodellen.
- anser att de kulturpolitiska målen är tydligare och bättre än det lagda förslaget om lagförslagets ändamålsparagraf och förordar att de kulturpolitiska målen fortsatt ska ligga till grund för samverkansmodellen.
- ser positivt på förslaget att även kommuner genom ett generellt stöd ska kunna fördela medel mellan verksamheter de bedömer är viktiga för kulturlivet.
- föreslår att man behåller dagens kulturplaner och dialogprocess men låter kultursamverkansmodellen ingå som ett separat avsnitt i kulturplanen.
- avstyrker förslaget att använda begreppet "det fria kulturlivet" för alla icke offentliga kulturaktörer och förutsätter att begreppet "det civila samhället" blir kvar i framtida beskrivningar och eventuell lagtext och förordningar om kultursamverkan.
- förordar att både principen om "konstnärlig frihet" och "armlängds avstånd" ska finnas med i en eventuellt kommande lag.
- avstyrker förslaget att fördelning av stadsbidrag till institutioner ska ske utifrån historiska nyckeltal.
- anser att de kulturområden som finns i modellen idag är bra och bör vara kvar, vill man sedan öppna för fler kulturområden måste man samtidigt tillföra mer medel.
- avstyrker förslaget om att ta in området Gestaltad livsmiljö i samverkansmodellen.
- avstyrker förslaget om att ta bort lokalstödet som idag ges till några av civilsamhällets kulturorganisationer och föreslår att detta stöd utvidgas att även gälla andra organisationer, till exempel landets konstföreningar.
- ställer oss tveksamma till det lagda förslaget där det endast är de allra största kommunerna som redan idag har ett stort kulturutbud kommer i fråga för fördelning av stadsbidrag.

Utöver ovan sammanfattning stödjer Riksförbundet Sveriges Konstföreningar förslaget i Bildkonst Sveriges yttrande om att inrätta regionala noder för att stärka bildkonsten.

Yttrande

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

Utredningsförslaget

Lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet ersätts av en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet.

I den nya lagen anges att ändamålet med samverkan är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt konstnärlig kvalitet och förnyelse.

En region får fördela statsbidrag till kulturverksamhet om den har upprättat en regional kultursamverkansplan. En kommun kan också få fördela statsbidrag om den bistår regionen med de uppgifter som behövs för planen.

Samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna ska ske i framtagandet av planerna.

Lagförslaget

Som utredningen visar har man under senare år infört flera lagar på kulturområdet och det finns redan en musei-, en biblioteks-, en arkiv- och en kulturmiljölag. Vi ställer oss tveksamma till att skapa ytterligare en ny lag som reglerar kultursamverkansmodellen och ser hellre att man tar ett helhetsgrepp och samlar alla lagar som berör kultur under en gemensam portallag för hela kulturområdet som även innefattar kultursamverkansmodellen.

Ett rikt kulturliv i hela landet

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar delar utredningens uppfattning om att alla mål och prioriteringar på olika nivåer idag gör modellen otydlig men tror inte att lösningen är att man lagstiftar om generella målsättningar. Skrivningen för ändamålsbestämmelsen i den föreslagna lagen anger att syftet med samverkan på kulturområdet är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet och främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor, samt konstnärlig kvalitet och förnyelse.

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar anser att de kulturpolitiska målen är tydligare och bättre än det lagda förslaget och förordar därför att de även fortsatt ska ligga till grund för samverkansmodellen.

Även kommuner bör kunna omfattas

Då våra medlemmar i många fall är verksamma på kommunal nivå ser vi positivt på förslaget att även kommuner genom ett generellt stöd ska kunna fördela medel mellan verksamheter de bedömer är viktiga för kulturlivet. Samtidigt tycker vi att förslaget är svårt att överblicka då det tar upp en rad olika bidrag och modeller för kommunernas bidragsfördelning och vi saknar en konsekvensanalys.

Utredningen menar att det skulle leda till mindre administration om vissa kommuner ges möjlighet att samlat rekvirera statliga kulturmedel som de sedan själva fördelar. Vi delar den uppfattningen angående de medel som redan öronmärkts för större institutioner. Däremot är risken stor att man när det gäller fördelningen av de generella stöden som nämns ovan riskerar att skapa ytterligare en administrativ nivå som gör att ännu mer medel i modellen går till administration i stället för till kultur.

Ersätt kulturplanerna med levande samverkansbeskrivningar

Flera av våra distrikt deltar i dialogprocessen kring kulturplanerna vilket vi ser som viktigt både för regionens tjänstepersoner som ges en bättre förståelse för kulturens ekosystem och förutsättningar, och omvänt för våra distrikt som får inblick i regionens strategiska arbete kring kultur. Dessutom blir inbjudan till samverkan ett erkännande av civilsamhällets bildkonstarrangörer som en viktig del av bildkonstens infrastruktur.

Enligt det nya förslaget ska innehållet i de nya kultursamverkansplanerna begränsas till de verksamheter som får medel i kultursamverkansmodellen. De ska endast uppdateras när något inträffar som föranleder en ändring. Även dessa planer ska enligt förslaget tas fram i samråd med det fria kulturlivet och kulturskaparna vilket är bra. Men då samverkansplanerna när de är färdiga inte ska skrivas om utan endast löpande uppdateras och modifieras i relevanta delar försvinner den regelbundna dialogen. Vi ser också en risk att dialogen blir sämre och att de som inte ingår i modellen väljs bort vilket i praktiken betyder att den nuvarande dialogprocessen upphör vilket vi ser som negativt. Vi anser även att kulturplanernas remissförfarande och att de antas efter ett politiskt beslut är viktigt. Samtidigt håller vi med om att dagens kulturplaner blir otydliga och att det behövs en större transparens kring vilka verksamheter som tilldelas medel från kultursamverkansmodellen.

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar föreslår därför att man behåller dagens kulturplaner och dialogprocess men låter kultursamverkansplanen ingå som ett separat avsnitt.

Det fria kulturlivet och kulturskaparna

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar ser positivt på att man i utredningen lyfter att kulturverksamheter utan offentlig huvudman ska kunna få del av statsbidragen även i en framtida modell. Men delar inte utredningens tes att fler fristående verksamheter per automatik får del av de statliga bidragen om man breddar synen på vilka kulturformer som ska ingå i modellen. Vi tror snarare att detta endast skulle innebära fler verksamheter som konkurrerar om de redan begränsade medel som avsatts i kultursamverkansmodellen. Vill man att fler fristående verksamheterna ska få del av statliga medel bör man se över hur bidragsfördelningen i olika regioner ser ut både mellan de offentliga institutionerna och det fria kulturlivets olika arrangörer och mellan de olika konstarterna, och sedan skjuta till eller omfördela medel för att utjämna eventuella skillnader.

Betänkandets förslag innebär att begreppet "det civila samhället" tas bort ur modellen och ersätts med begreppet "det fria kulturlivet". Vi motsätter oss förslaget då vi anser att det blir otydligt om all kulturverksamhet som inte är offentlig, det vill säga både privata aktörer och civilsamhällets ideellt organiserad kulturverksamheter, ska klumpas ihop under ett och samma begrepp.

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar samlar ca 630 konstföreningar över hela Sverige. Alla våra medlemsföreningar är ideella. De har helt andra förutsättningar än kommersiella aktiebolag (tex inom

musik och scenkonst) och som ideella föreningar vilar de mot annan lagstiftning. Våra medlemsföreningar är grunden i infrastrukturen för bildkonstens arrangörer. Samtidigt är de i egenskap av ideella föreningar bärare av demokratiska ideal och då de är medlemsstyrda skapar de engagemang och delaktighet. Det skulle upplevas som förvirrande om man i en lag som reglerar statliga bidrag benämner aktörer med så olika förutsättningar, utgångspunkter och olika roller med ett och samma begrepp.

Vi avstyrker, därför förslaget att använda det vaga ”det fria kulturlivet” och förutsätter att begreppet ”det civila samhället” blir kvar i framtida beskrivningar och eventuell lagtext och förordningar om kultursamverkan.

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

Utredningsförslaget

I lagen om samverkan anges vissa villkor för fördelningen av statsbidrag utöver att en kultursamverkansplan ska tas fram, bland annat att den konstnärliga friheten ska respekteras. Vidare beskrivs ansvarsfördelningen mellan stat, region och kommun inom ramen för samverkansstrukturen genom att det specificeras till vad statsbidraget ska, respektive får fördelas.

Inför krav på konstnärlig frihet

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar tycker att det är bra att konstnärlig frihet skrivs in som ett villkor för fördelning av statsbidrag men ställer sig frågande till att begreppet armlängds avstånd saknas då vi uppfattar detta som två olika principer. Medan konstnärlig frihet syftar på konstutövarnas rätt att uttrycka sig fritt syftar armlängds avstånd på politikernas uppgift att endast sätta de ekonomiska ramarna för kulturella verksamheter utan att styra innehållet. Då samverkansmodellen i första hand handlar om att fördela medel till just arrangörer, både offentliga, ideella och privata, och inte konstnärer blir detta viktigt.

Vi förordar därför att både konstnärlig frihet och armlängds avstånd bör finnas med i en eventuell kommande lag. Skulle det bli en portallag för kulturen som vi föreslår under avsnitt 9.1 skulle det innebära att både armlängds avstånd och konstnärlig frihet gällde för hela kulturen, inte bara kultursamverkan.

Vi vill även lyfta att det i förslaget endast står att konstnärlig frihet ska beaktas och respekteras i fördelning av medel men inget om hur det ska efterlevas.

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Utredningsförslaget

Att fördelningen av det löpande statsbidraget till etablerade kulturverksamheter i regioner och kommuner decentraliseras ytterligare och ska bygga på historiska nyckeltal. Ett särskilt stöd till samverkan av nationellt intresse införs. De tidsbegränsade utvecklingsbidragen behålls och de riktade statsbidragen till kommuner som idag finns hos Statens kulturråd samlas i ett nytt sektorsbidrag för kulturen.

Decentralisera det löpande verksamhetsstödet

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar delar utredningens slutsats om att de medel som idag fördelas i kultursamverkansmodellen och som till stor del är uppbundna till institutionerna inte går att omfördela då det skulle få stora konsekvenser i svenskt kulturliv. Vi håller även med om att det är viktigt att både de som redan är i modellen och de som står utanför tydligt vet hur medlen fördelas. Men är målet, som man skriver, att decentralisera stöden ytterligare tror vi inte att lösningen är att skapa en än mer konserverande modell som stödjer sig på historiska nyckeltal och vi avstyrker därför förslaget.

Utgå ifrån befintliga konst- och kulturområden

I betänkandet görs en ny indelning av konst- och kulturområdena. Vi håller med om att nya kulturyttringar riskerar att exkluderas med den relativt snäva indelning som finns i dagens modell. Men som representanter för bildkonsten, som bara varit del av modellen sedan 2018, vet vi att det inte räcker med att ett nytt kulturområde skrivs in i modellen för att det ska få del av statliga medel då befintliga medel, vilket utredningen visar, redan är intecknade. Trots att våra medlemmar i princip representerar hela den del av konstfältets infrastruktur som inte har en offentlig huvudman är det bara ett par av dem som ingår i samverkansmodellen. Vi anser att de kulturområden som finns i modellen idag är bra och bör vara kvar och öppnar man för fler kulturområden måste man samtidigt tillföra mer medel.

Vi vill här även lyfta att tidigare skrivning har talat om att bidraget ska "främja en god tillgång för länets invånare till" kulturområdena medan man i betänkandets förslag till ny förordning gör en ny indelning och skriver att bidraget ska användas "för verksamhet" inom kulturområdena (5§). Vi ser här en förskjutning av statsbidragets syfte från att det fokuserat på alla medborgares tillgång till kultur till att bara stödja etablerade kulturverksamheter. Det är något vi ställer oss tveksamma till.

Gestaltad livsmiljö och andra nya områden

Gestaltad livsmiljö är ett politikområdesövergripande ämne och skiljer sig från professionell kulturverksamhet. Syftet med Gestaltad livsmiljö är att det genom att ge kulturen en naturlig plats i stadsbyggnadsprocessen från projektering till färdigbyggd miljö finns förutsättningar att finansiera kultur via samhällsbyggande.

Vi ser att både bildkonsten och kulturmiljöarbetet har en självklar plats inom gestaltad livsmiljö och det är viktigt att regionerna tar upp det i sina strategiska dokument, men det ska inte finansieras via kultursamverkansmodellen. Vi avstyrker förslaget om att ta in området Gestaltad livsmiljö i samverkansmodellen.

Finansieringsfrågor

Lokalfrågan är viktig för civilsamhällets del av kultursektorn och stödet till de ideella organisationer som får statliga stöd till sina lokaler idag bör inte tas bort. Dessa lokaler har stor betydelse för den ideella kultursektorns infrastruktur. Vi har medlemmar som använder lokaler som till exempel Folkets hus och hembygdsgårdar för sin verksamhet. Lokaler är nödvändiga för att arrangera allt ifrån konstutställningar till konserter och teaterföreställningar och då civilsamhällets kulturverksamheter bygger på ideella krafter är det omöjligt för små föreningar att utan stöd kunna ta hand och

underhålla egna lokaler. Ska stödet förändras bör det därför utvidgas och gälla fler kulturarrangörer, inte minst dem som arrangerar konstutställningar. Vi avstyrker därför förslaget om att ta bort lokalstödet som idag ges till några av civilsamhällets kulturorganisationer och föreslår att detta stöd utvidgas att även gälla andra organisationer, till exempel landets konstföreningar.

9.5 Utvecklade dialogformer

Utredningsförslaget

Formerna för dialog på regional och lokal nivå bör i ökad utsträckning lämnas till regioner och kommuner att bestämma.

Dialog och samråd får inte minska

Förslaget är otydligt formulerat. Riksförbundet Sveriges Konstföreningar ser positivt på att även kommuner ska inkluderas i dialogerna. Om förslaget innebär att kravet på regioner och kommuner att föra dialog med det fria kulturlivet, det civila samhället och de professionella kulturskaparna minskar tycker vi det är negativt. Dialog och samråd är viktigt för att kunna fånga upp både kulturlivets behov och för att kommunicera kommuners och regioners prioriteringar.

9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner

Utredningsförslaget

En ny samverkanslag gör det möjligt för kommuner med direkt stora statsbidrag att själva ta över ansvaret för fördelningen av dessa medel mellan institutioner eller verksamheter.

Risk att en ojämlig struktur stärks

Riksförbundet Sveriges Konstföreningar ställer sig tveksamma till det lagda förslaget där det endast är de allra största kommunerna som redan idag har ett stort kulturutbud kommer i fråga som bidragsgivare. Vi menar att förslaget på lång sikt riskerar att förstärka en redan ojämlig struktur genom att kommuner med ett stort kulturutbud får mer såväl ekonomiska som administrativa resurser att utveckla kulturen på bekostnad av små kommuner som saknar statligt finansierade kulturinstitutioner och där kulturlivet bärs av en mängd olika mindre, ofta ideellt drivna, kulturarrangörer.

På uppdrag av Riksförbundet Sveriges Konstföreningar

Greta Burman

Förbundschef, Riksförbundet Sveriges Konstföreningar

greta@sverigeskonstforeningar.nu

www.sverigeskonstforeningar.nu